

Matan – A Tradition of Machloket: Great Debates in Jewish Philosophy, History and Halakha

Part 3 – Moshe and Hashem

Rabbi Francis Nataf, Redeeming Relevance - Exodus

On some level, Moshe's first dialogue with God sets the tone not only for Moshe's religious life but for the Jewish tradition as a whole. With this in mind, we might have expected the scene at the burning bush to be full of religious consecration and bliss. Instead, we are confronted with discord and disagreement, as the striking main feature of the story here is Moshe's arguing with God.

Moshe presumably learned that it was proper to argue with God from his own family tradition about Avraham, who most famously mounted a vigorous defense of the wicked city of Sodom. Still, the scene at the burning bush is informally distinctive. It is different from what we see in Avraham's arguments in both content and tone. It is equally different from the more mature Moshe's arguments when he would defend the Jewish people time after time before God. At the burning bush, Moshe is particularly unyielding, refusing God's call to assume national leadership. In fact, given that it is God with Whom he is arguing, his behavior seems out-and-out audacious. Furthermore, as this is Moshe's first reported prophecy, we would expect him to be just the opposite: more cautious and less assertive.

שמות פרק לב Part 1 – The sin

- (א) וַיֵּרָא הָעָם כִּי־בִשֵׁשׁ מִשֶּׁה לָרֶדֶת מִן־הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עִלְיָהֶרֶן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זָה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מִהֵיָהּ לּוֹ:
- (ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֶן פֶּרְקוּ נִזְמִי הַזֶּה־בְּאֵשׁ אֲשֶׁר בְּאֵזְנֵי נְשִׂיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי:
- (ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזֶּה־בְּאֵשׁ אֲשֶׁר בְּאֵזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אֶהְרֶן:
- (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹדָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
- (ה) וַיֵּרָא אֶהְרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהְרֶן וַיֹּאמֶר חַג לִיקְנוֹק מִחֵר:
- (ו) וַיִּשְׁכְּמוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֵלֶת וַיִּגְשׂוּ שֹׁלְמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשִׂתוֹ וַיִּקְמוּ לַצַּחֵק: פ

Part 2 – Hashem's First Response

- (ז) וַיְדַבֵּר יְקֹנֵק אֶל־מֹשֶׁה לֵּדַבֵּר כִּי שַׁחַת עֲמַךְ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
- (ח) כִּי־וַיִּמְרֹד מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עִשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסַּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹדָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
- (ט) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל־מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם־קִשְׁיָעָרְף הוּא:
- (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחֲרַאֲפֵי בָהֶם וְאָכְלָם וְאָעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גְדוֹל:

Part 3 – Moshe Beseeches

- (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְקֹנֵק אֱלֹהֵי וַיֹּאמֶר לָמָּה יִקְוֹק יַחֲרָה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה:
- (יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלְתָּם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֶרֶן אַפְּךָ וְהִנַּחְתָּם עַל־הָרָעָה לַעֲמֹד:
- (יג) זָכַר לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִישְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרֻבָּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתְּנוּ לְזַרְעֲכֶם וַיַּחֲלוּ לַעֲלֹם:
- (יד) וַיִּנַּחֵם יְקֹנֵק עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּר לַעֲשׂוֹת לַעֲמֹד: פ

Part 4 – Moshe Descends

- (טו) וַיִּפֶן וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדוּת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתוּבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים:
- (טז) וְהַלַּחַת מֵעֵשֶׂה אֱלֹהִים תְּמוּהָ וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל־הַלַּחַת:
- (יז) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל הָעָם בְּרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מַלְחָמָה בְּמַחְנֶה:
- (יח) וַיֹּאמֶר אִין קוֹל עֲנוּת גְּבוּרָה וְאִין קוֹל עֲנוּת חַלוּשָׁה קוֹל עֲנוּת אֲנָכִי שָׁמַע:
- (יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחְנֶה וַיֵּרָא אֶת־הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחֲרַאֲף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ <מִיָּד> מִיָּדוֹ אֶת־הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:
- (כ) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֶן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזְרַע לִפְנֵי הַמַּיִם וַיִּשַׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
- (כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהְרֶן מִהֵעֵשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי־הִבֵּאתָ עֲלֵיו חֲטָאָה גְדֹלָה:
- (כב) וַיֹּאמֶר אֶהְרֶן אֵלֶיךָ אֵף אֲדַנִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בָרַע הוּא:
- (כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי־זָה מִשֶּׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מִהֵיָהּ לּוֹ:
- (כד) וַאֲמַר לָהֶם לָמִי זֶה־בְּתִפְרָקוֹ וַיִּתְנַרְלִי וַאֲשַׁלְכֶהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה:
- (כה) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי־פָרַעַה אֶהְרֶן לְשִׁמְצָה בְּקַמִּיהֶם:
- (כו) וַיַּעֲמַד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחְנֶה וַיֹּאמֶר מִי לִיקְנוֹק אֵלַי וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לְוִי:

(כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְקֹנֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־רֵכְו עֲבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשְׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחְנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ־אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ־אֶת־קָרְבּוֹ:

(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כַדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעַם בַּיּוֹם הַהוּא כְּשִׁלְשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֵלֹא יָדַכֶּם הַיּוֹם לִיקְנֹק כִּי אִישׁ בָּנּוּ וּבְאָחִיו וְלָתַת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:

(ל) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אַתֶּם חֲטֵאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְקֹנֵק אוֹלֵי אַכְפָּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם:

Part 5 – Moshe Returns to Hashem

(לא) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְקֹנֵק וַיֹּאמֶר אֲנִי חֲטָאָה הִזָּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:

(לב) וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חֲטֵאתֶם וְאִם־אֵין מַחְנֵי נָא מִסַּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ:

(לג) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חֲטָאֵלִי אֲמַחֲנוּ מִסַּפְרִי:

(לד) וְעַתָּה לָּדָן נִתְּחָה אֶת־הָעַם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הֲנִיחֶה מִלְּאֲכִי יָלֵךְ לַפְּנֵיךָ וּבְיָוִם פְּקֹדֵי וּפְקֹדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטֵאתֶם:

(לה) וַיִּגַּף יְקֹנֵק אֶת־הָעַם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַעֲגֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהְרֹן: ס

What Was Moshe's Argument to God?

- 32:11 – Why be so angry with your people?
- 32:12 – what will the Egyptians say?
- 32:13 – You made a promise to the Avot
- 32:31 – Forgive them or else erase me

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לב עמוד א

1. ואמר רבי אלעזר: משה הטיח דברים כלפי מעלה... מהכא: ודי זהב, מאי ודי זהב? אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די - הוא גרם שעשו את העגל.
 - a. אמרי דבי רבי ינאי: אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר.
 - b. אמר רבי אושעיא: משל, לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים, האכילה כרשינין והיתה מבעטת בו. אמר לה: מי גרם לך שתהא מבעטת בי - אלא כרשינין שהאכלתיך.
 - c. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: משל, לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו, והאכילו והשקהו, ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?
 - d. רב נחמן אמר, מהכא: ורם לבבך ושכחת את ה';
 - e. ורבנן אמרי, מהכא: ואכל ושבע ודשן ופנה;
 - f. ואי בעית אימא, מהכא: וישמן ישרון ויבעט.
 - g. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה - שנאמר: וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל.

תוספתא מסכת יומא (כיפורים) (ליברמן) פרק ד

למה נאמ' ויעשו להם אלי זהב אלא כך אמ' המקום מי גרם להם שיעשו להם אלי זהב אני שהרביתי להם זהב!!!

2. וידבר ה' אל משה לך רד, מאי לך רד? אמר רבי אלעזר, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, רד מגדולתך! כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל, ועכשיו ישראל חטאו - אתה למה לי? מיד תשש כחו של משה ולא היה לו כח לדבר. וכיון שאמר: הרף ממני ואשמידם, אמר משה: דבר זה תלוי בי - מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים.
 - a. משל, למלך שכעס על בנו והיה מכהו מכה גדולה, והיה אוהבו יושב לפניו ומתירא לומר לו דבר. אמר המלך: אלמלא אוהבי זה שיושב לפני הרגתיך! אמר: דבר זה תלוי בי - מיד עמד והצילו.
3. ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' - אמר רבי אבהו: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו; מלמד, שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו, ואמר לפניו: רבונו של עולם, אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם.
4. ואעשה אותך לגוי גדול וגו' - אמר רבי אלעזר, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה! ולא עוד אלא שיש בי בושת פנים מאבותי. עכשיו יאמרו: ראו פרנס שהעמיד עליהם, בקש גדולה לעצמו ולא בקש עליהם רחמים.
5. ויחל משה את פני ה' -
 - a. אמר רבי אלעזר: מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שהחלהו;
 - b. ורבא אמר: עד שהפר לו נדרו, כתיב הכא ויחל וכתוב התם לא יחל דברו, ואמר מר: הוא אינו מיחל אבל אחרים מחלין לו ושמואל אמר מלמד שמסר עצמו למיתה עליהם שנאמר ואם אין מחני נא מספרך.
 - c. אמר רבא אמר רב יצחק: מלמד שהחלה עליהם מדת רחמים.
 - d. ורבנן אמרי: מלמד שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, חולין הוא לך מעשות כדבר הזה. ויחל משה את פני ה'. תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא עד שאחזתו אחילו. מאי אחילו? אמר רבי אלעזר: אש של עצמות. מאי אש של עצמות? אמר אביי: אשתא דגרמי.

6. זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך. מאי בך - אמר רבי אלעזר: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים - כך שבועתך בטלה. ועכשו שנשבעת להם בשמך הגדול, מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים - כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים.
7. ותדבר אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי. האי אשר אמרתי? אשר אמרת מיבעי ליה!... אלא כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, דברים שאמרת לי לך אמור להם לישראל, בשמי, הלכתי ואמרתי להם בשמך, עכשו מה אני אומר להם? מבלתי יכלת ה', יכול ה' מיבעי ליה! - אמר רבי אלעזר, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, עכשו יאמרו אומות העולם: תשש כחו כנקה ואינו יכול להציל. אמר הקדוש ברוך הוא למשה: והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים! - אמר לפניו: רבנו של עולם, עדיין יש להם לומר: למלך אחד - יכול לעמוד, לשלשים ואחד מלכים - אינו יכול לעמוד. אמר רבי יוחנן: מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה - שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך. תני דבי רבי ישמעאל: כדברך עתידים אומות העולם לומר כן. אשרי תלמיד שרבו מודה לו. ואולם חי אני. אמר רבא אמר רב יצחק: מלמד, שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, החייתי בדברך.

מדרש תנחומא מ"ג:

דָּבָר אַחֵר, לְמַה ה' יָחִירָה אֶפֶס בְּעַמּוֹת אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלַח וְגִיד תְּזַקֶּה... אמר רב הונא בשם רבי יוחנן משל לחכם שפתח לבנו חנות של בשמים בשוק של זונות, המבוי עשה שלו והאמנות עשתה שלה, והנער כבחר עשה שלו יצא לתרבות רעה, בא אביו ותפסו עם הזונות, התחיל האב צועק ואומר הורגך אני, היה שם אוהבו אמר לו אתה אבדת את הנער ואתה צועק כנגדו, הנחת כל האמניות ולא למדתו אלא בשם, והנחת כל המובאות ולא פתחת לו חנות אלא בשוק של זונות. כך אמר משה רבון העולם הנחת כל העולם ולא שעבדת בניך אלא במצרים שהיו עובדין טלאים ולמדו מהם בניך ואף הם עשו העגל, לפיכך אמר אשר הוצאת מארץ מצרים, דע מהיכן הוצאת אותם.

אור החיים שמות פרשת כי תשא פרק לב פסוק לא

(לא) חטא העם וגו'. אולי שייכוין לומר על דרך אומרים ז"ל (סוטה ג' א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, וזה הוא חסרון הנפש, והוא אומרו חטא פירוש נחסר מהארת נפשו, ובזה עשו להם וגו', וזה הוא א' מטענות שבהם יזכה האדם ליום הדין, כי בעשותו החטא לא היה דעתו שלם, והגם שיענש על אשר גרם לעצמו החסרון במחשבות הכיעור אף על פי כן לא ידמה לאם יהיה נדון על מעשה הרע בדעתו השלימה:

Did God Want Moshe to Argue with him?

רמב"ן שמות פרק לב פסוק יא

(יא) למה ה' יחירה אפך - הנה בחטא הגדול הזה היה ראוי משה שיתפלל דרך וידי ותחנה, כענין אנא חטא העם הזה חטאה גדולה (להלן פסוק לא), וכהתפלל עזרא וכהתודותו על מעל הגולה (עזרא י א). ואין טעם שיאמר למה ה' ורבותינו (בשמו"ר מג ז ט) מתעוררים בזה על דרך ההגדות להזכיר כמה טעמים למעט החטא לפניו. ועל דרך האמת יאמר למה תתן רשות למדת הדין להיות שולטת בעמך, כי אתה הוצאת אותם לשמך מארץ מצרים במדת רחמים בהם, ובמדת הדין על שונאיהם: והתפלה הזאת, למה ה', למה יאמרו מצרים, נראה באמת כי זאת התפלה היא אשר הזכיר במשנה תורה (דברים ט כו) ואתפלל אל ה' ואומר ה' אלהים אל תשחת עמך, כי ענין התפלה שוה בשניהם. והנה הזכיר כאן התפלה קודם רדתו מן ההר ושם הזכירה אחרי רדתו מן ההר. ודעת ר"א כי משה לא התפלל בעד ישראל כל זמן שהיתה ע"ז ביניהם, אבל כאשר אמר לו הרף ממני ואשמידם (שם ט יד) התבונן כי הדבר תלוי בו וירד ובער העגל ושב להתפלל בארבעים יום, ואין מוקדם ומאוחר בתורה:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת כי תשא

ועתה הניחה לי ויחר וגו' מכאן את למד שפתח לו הקב"ה למשה פתח לבקש עליהם רחמים שנא' ואעשה אותך וגו'

מדרש רבה מ"ב:ט

ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם וכי משה היה תופש בהקדוש ברוך הוא שהוא אומר הניחה לי אלא למה הדבר דומה למלך שפגע על בנו והכניסו לקיטון ומתחיל לבקש להכותו והיה המלך מצעק מן הקיטון הניחה לי שאכנו והיה פדגוג עומד בחוץ אמר הפדגוג המלך ובנו לפניו בקיטון למה הוא אומר הניחה לי אלא מפני שהמלך מבקש שאלף ואפיסנו על בנו לכך הוא מצעק הניחה לי כך אמר הקדוש ברוך הוא למשה ועתה הניחה לי אמר משה מפני שהקדוש ברוך הוא רוצה שאפיס על ישראל לפיכך הוא אומר ועתה הניחה לי מיד התחיל לבקש עליהם רחמים הוי ויחל משה את פני ה' אלהיו:

מהרש"א ברכות ל"ד

חולין הוא לך כו'. וכה"ג דרשו בפ"ק דמסכת ע"ז (ד). חלילה לך וגו' חולין הוא לך להמית צדיק עם רשע וגו' דה"נ הכא כמה צדיקים היו שלא עשו את העגל ותשא לכל העדה בשביל זכות הצדיקים וע"ש בפ"ק דמסכ' ע"ז בחידושינו:

מדרש תנחומא שמות מ"ז:

דבר אחר, זכר לאברהם, למה הזכיר כאן משה שלשת אבות, אמר רבי אבין, אמר הקדוש ברוך הוא למשה, אני מבקש מיך קשם שבקשתי מסודם עשרה, העמד לי מהם עשרה צדיקים ואיני מכלה אותם. אמר רבון העולם, אני מעמיד לך, הרי אני ואהרן ואלעזר ואיתמר ופנחס ויהושע וכלב. אמר לו האלהים הרי שבעה והיכן השלשה, לא היה יודע מה לעשות, אמר לו משה, רבון העולם חיים הם המתים, אמר לו הן, אמר אם חיים הם המתים זכר לאברהם ליצחק ולישראל, הרי עשרה, לכך הזכיר שלשת אבות.

שמות רבה (וילנא) פרשת כי תשא פרשה מג

ורבי נחמיה אמר בשעה שעשו ישראל אותו מעשה עמד לו משה מפייס את האלהים אמר רבון העולם עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם, העגל הזה שעשו יהיה מסייעך אתה מזריח את החמה והוא הלבנה, אתה הכוכבים והוא המזלות, אתה מוריד את הטל והוא משיב רוחות, אתה מוריד גשמים והוא מגדל צמחים, אמר הקדוש ברוך הוא משה אף אתה טועה כמותם והלא אין בו ממש, אמר לו א"כ למה אתה כועס על בניך הוי למה ה' יחרה אפך בעמך.

The Sin of the Golden Calf in Religious Polemics

Alhatorah.org – Sin of the Golden Calf - Polemics and Parshanut

The sin of the Golden Calf was one of the spiritual nadirs of the early history of the Children of Israel, and it was seized upon by Christianity in its attempt to both demonstrate the stiff-necked nature of the Jewish people and rationalize that fulfillment of the Torah's commandments was required only for those who had sinned with the Calf. Given the centrality of the story for religious doctrine, it is not surprising to find that Jewish exegetes attempt to relate and respond.

While Jews living in Islamic lands were less affected by the national aspect, they encountered the Muslim doctrine of prophetic infallibility, and this may have impacted their readings of Aharon's actions. In [Approaches](#), we will survey how Biblical commentators living in different countries and eras interpreted the sin, and explore some of the impact of these polemical factors.

Breaking of the Luchot

- **Intentional** – Shadal posits that Moshe might have wanted to shock the nation back to their senses, while Ralbag suggests that this was a nullification of the covenant since the people had turned the Calf into a deity.
- **Unintentional** – Rashbam, in contrast, asserts that upon seeing the Calf, Moshe's strength left him and he dropped the Tablets. E. Touitou⁵⁵ suggests that Rashbam's difficult read of the verse⁵⁶ might have polemical motivations. Christianity believed that the due to the sin, the Sinai Covenant was nullified and subsequent commandments were given to punish the nation for their betrayal of Hashem. As such, Rashbam goes out of his way to show that the sin was not a rejection of Hashem and that it did not involve breaking the Covenant.

רש"י שמות פרק לב פסוקים א-ד

אשר ילכו לפנינו – אלהות הרבה איוו להם

כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים – והיה מורה לנו דרך, אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות, אשר ילכו לפנינו .
עגל מסכה – כיון שהשליכו לכור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ... אלה אלהיך – ולא נאמר: אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים, הם שנקהלו על אהרן, והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו .

אבן עזרא שמות לב א

אמר אברהם המחבר: צריך אני להאריך על דבר העגל... ועתה אחל לפרש דרך קצרה קצת הסוד. חלילה חלילה שעשה אהרן עבודה זרה, גם ישראל לא בקשו ע"ז, רק חשבו, שמת משה שהסיעם מים סוף, כאשר פירשתי. כי ראו שהמן אינו יורד בהר סיני, ומשה התעכב שם ארבעים יום. ואין כח באדם לחיות זה הזמן בלא מאכל, כי הוא לא אמר להם מתי ירד. גם הוא לא ידע, כי השם אמר לו, עלה אלי ההרה, ושב שם עד שאתן לך לוחות הברית. ומלת אלהים, כבוד חונה בצורת גויה .

רשב"ם שמות פרק לב פסוק ד

אלה אלהיך ישראל אשר העלוך – וכי שוטים היו שלא היו יודעים שעגל זה שנוצר היום לא העלם ממצרים? אלא כל עובדי ע"ז יודעים שאלוהינו שבשמים ברא את העולם. אך בזה היו טועים, שהתרפים יש בהם רוח טומאה כמו הנביאים שיש בהם רוח הקודש, וסבורים שהעגל שהיה מדבר ברוח הטומאה, כאילו היה מדבר ברוח הקודש של מעלה. ולכך אומרים: "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך", כלומר רוח הקדש יש בו וכאילו רוח הקדש הולך לפנינו .

רמב"ן שמות פרק לב פסוקים א,ד

"אשר ילכו לפנינו" – ... הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושו. כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמה הוא האלהים, ושהוא בכוחו עשה להם האותות והמופתים ... כי בפירוש אמרו: "אלהים אשר ילכו לפנינו", לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא. אבל היו מבקשין משה אחר. אמרו: משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה ... הנה אבד ממנו. נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו. וזה טעם הזכירם: "משה האיש אשר העלנו", לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים. ... שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם.

ספר הכוזרי מאמר א סימנים צב-צז

חטא שהגדילוהו עליהם לגדולתם, והגדול מי שחטאו ספורים ... וחטאתם היה בציור אשר נאסר עליהם ושיחסו ענין אלהי אל מה שעשו בידם ורצונם מבלי מצות האלהים ... ונחשב להם לעון מפני שהוציאו המרי מן הכח והמצפון אל גבול המעשה. ולא היה העון ההוא יציאה מכלל עבודת מוציאם ממצרים, אך היה מרי לקצת מצותיו. כי הוא יתברך הזהיר מן הצורות, והם עשו צורה, והיה להם להמתין, שלא יקבעו לעצמם דבר שיקבילוהו וימשכו אחריו ומזבח וקרבנות. וזה היה מעצת מי שהיה ביניהם מן החוזים והאצטגנינים, חשבו שיהיו פעולותם הסבריות קרובות מן המעשים האמתיים ... והדבר ההוא הוא מרוחק ומגונה אצלנו, מפני שאין בזמן הזה צורות נעבדות ברוב האומות, והיה קל בזמן ההוא, מפני שהיו עושים כל האומות צורות לעבוד אותם .

Avraham vs Moshe

Rav Tamir Granot, Revelation to Avraham vs. Revelation to Moshe

The linguistic and thematic similarity that we have pointed out in the requests of the two personalities now assumes new significance: Moshe asks that God go amongst the nation – i.e., that He "personally" fulfill the covenant, and not just send an angel. This request should be viewed as a re-establishment of the nation as God's nation. God's Tent of Meeting (*Mishkan*) is built in the midst of the camp only by virtue of the prayer offered by Moshe from the Tent that is outside of the camp. Similarly, Avraham asks God not to pass by, and he thereby merits God telling him and Sara that the nation will be established through the descendant that will be born to them.

We may therefore summarize by saying that the revelation to Moshe is described as a mirror image of the revelation to Avraham, so as to link their respective status and to tell us that Moshe is the forefather of the nation, like Avraham before him. Just as we are told concerning Avraham, "For I KNOW HIM," we are told concerning Moshe, "I KNOW YOU BY NAME." In both cases we see that the two personalities are uniquely chosen. In this regard, the concept of the "way of God" is also linked. Avraham is chosen in order that he will command his children and household after him to keep the way of God, to perform righteousness and justice. He immediately proves that he is worthy of this mission by arguing with God for justice on behalf of Sodom. **Moshe asks God to make His ways known to him, so that he will possess the wherewithal to plead before Him in the future. And God indeed reveals His ways, and Moshe goes on to offer (after the sin of the spies) the prayers of the nation. Thus, the characteristic common to both personalities – nullifying personal interest for the sake of the community, for the nation of Israel, or even for Sodom – is the reason for the Torah attaching such importance to them.**

And this point may also serve to complete the picture: Avraham stands before God and demands justice: "Shall the Judge of all the earth not do justice?!" From him we learn that we may demand justice from the Master of the Universe. Moshe demands a different principle: compassion and forgiveness, and God reveals these new ways to him. From Moshe we learn that we may demand of God not only justice and righteousness, but also compassion and kindness.

All of the above gives rise to yet another central connection between the two narratives. Both revelations – that of God at the entrance to the tent, to Avraham, and that of God at the entrance of the Tent and in the crevice of the rock, to Moshe – take place in the context of the prophet's request for mercy towards a sinful group of people about to be destroyed. Avraham prays for the wicked Sodom, while Moshe begs for mercy on behalf of Israel, who have sinned concerning the Golden Calf. Perhaps the text is hinting to us, through all the parallels, something about the reason for God's selection of Avraham and Moshe as forefathers of the nation. They share a special ability to negotiate with God and to ask for mercy by invoking their personal merit on behalf of the collective – even if this be a sinful collective.